

Т. О. Павлова

к.ю.н., доц.

ЗАСОБИ БЕЗПЕКИ ЗА НОРМАМИ ПРОЕКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Чинний Кримінальний кодекс України було прийнято 05.04.2001. З цього часу норми як Загальної, так і Особливої частини зазнавали змін, причому деякі з них по декілька разів. У цілому у чинний Кримінальний кодекс було внесена більш ніж 800 змін [1]. Внесення вказаних змін було продиктовано цілою низкою причин, які відносяться як до тих процесів, які відбуваються у внутрішній політиці держави, так і зовнішніх процесів, маємо на увазі прагнення України до євроінтеграції та приведення у відповідність національного законодавства згідно з ратифікованими Верховною Радою України міжнародно-правовими документами. Відповідно до Указу Президента України № 584/2019 від 07.08.2019 було утворено Комісію з питань правової реформи, основним завданням якої є сприяння подальшому розвитку правової системи України на основі конституційних принципів верховенства права з урахуванням міжнародних зобов'язань. До складу згаданої Комісії ввійшла й Робоча група з питань розвитку кримінального права, яка в ході своєї праці розробила проект Загальної частини нового Кримінального кодексу України [2].

При аналізі змісту чинного Кримінального кодексу України та проекту нового Кримінального кодексу України (далі – проект) звертає на себе термінологічні розбіжності щодо визначення поняття інституту, який розглядається. Якщо у чинному Кримінальному кодексу України йдеться про «інші заходи кримінально-правового характеру», то у проекті вказано вже на «засоби безпеки».

За тлумачним словником термін «захід» означає «прийом, якусь спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось» [3]. Це означає, що за допомогою засобів кримінально-правового впливу, у тому числі і засобів безпеки, держава прагне досягти тих завдань, які покладені на кримінальне законодавство.

Засоби безпеки є самостійним інститутом Загальної частини, який передбачено у Розділі 3.6. проекту [2]. Термін «засоби безпеки» не є новим для доктрини кримінального права, хоча вперше у такому вигляді закріплюється у вказаному проекті. На такому законодавчому закріпленні свого часу наполягали такі вчені як І. М. Горбачова, В. О. Туляков, В. В. Шпиляревич та ін. (хоча вони казали про термін «заходи безпеки»).

Взагалі термін «заходи безпеки», на наш погляд, був свого часу запроваджено представниками соціологічної школи кримінального права, які

говорили про небезпечний стан особи, тобто такий стан, який ще не був пов'язаний із вчиненням кримінального правопорушення, але давав змогу прогнозувати його вчинення у майбутньому та необхідність застосування до таких осіб заходів безпеки. Оскільки більшість вчених та практиків не підтримали цю ідею, вказані заходи у такому вигляді не були запроваджені у кримінальне законодавство. Хоча висловлені ідеї у подальшому сприяли поступовому розвитку кримінально-правових заходів, відмінних від покарання, які могли застосовуватися як самостійно, так і поряд із покаранням. Критерієм такого застосування виступають ознаки суб'єкта кримінально-правових відносин. Правовим наслідком такого розвитку було закріплення у чинному Кримінальному кодексі України підсистеми інших заходів кримінально-правового характеру – Розділ XIV Загальної частини Кримінального кодексу України [1].

Засоби безпеки віднесені розробниками проекту до кримінально-правових засобів та структурно передбачені у книзі 3 після наступних інститутів: покарання, звільнення від покарання, пробації, амністії та помилування.

Згідно зі ст. 3.6.1 проекту нового Кримінального кодексу України (далі – проект), «засобом безпеки є примусове обмеження у реалізації прав чи свобод людини, що з метою забезпечення суспільства застосовується до особи, засудженої обвинувальним вироком суду за вчинення злочину, або до особи, яка вчинила протиправне діяння, передбачене цим Кодексом». У ч. 2 ст. 3.6.1 вказано, що «засобами безпеки є: а) примусова психіатрична допомога; б) обмежувальні засоби; в) оприлюднення інформації про особу, яка вчинила злочин» [2, ст. 3.6.1].

Примусова психіатрична допомога та обмежувальні засоби відомі чинному Кримінальному кодексу України, хоча їх назва редакційно і змінена; оприлюднення інформації про особу, яка вчинила злочин є новим засобом. Розглянемо докладніше обмежувальні засоби та оприлюднення інформації про особу, яка вчинила злочин, які за змістом та назвою мають певні новели.

За проектом розширено правові підстави застосування обмежувальних засобів, які «полягають у забороні вчинення особою певних діянь, а також у обмеженні її прав та свобод з метою забезпечення суспільства від зловживання ними» (ст. 3.6.5). За чинним Кримінальним кодексом вказані заходи застосовуються судом поряд із покаранням у разі вчинення повнолітньою особою злочину, пов'язаного з домашнім насильством та застосовуються з метою обмежити потерпілу від насильства особу від насильницьких дій кривдника та запобігти у майбутньому будь-яким формам насильства щодо неї. Перелік обмежувальних засобів за проектом розширено порівняно із ч. 1 ст. 91-1 КК чинного України. Наприклад, до обмежувальних засобів за проектом віднесено

обмеження права обіймати певні посади та обмеження права здійснювати певні види діяльності, які за чинним Кримінальним кодексом України є «змішаним» видом покарання (яке може бути призначено як основне, так і як додаткове). Новими обмежувальними засобами є: «обмеження права керувати певними видами транспортних чи інших засобів, які здатні заподіяти шкоду; обмеження права брати участь у виборах або референдумі; обмеження іноземця або особи без громадянства, яка постійно не проживає в Україні, права перебування на її території» [2, ст. 3.6.5].

Оприлюднення інформації про засудження особи є новим кримінально-правовим засобом, який полягає «у розміщенні інформації про особу, яка засуджена за вчинення умисного злочину, у: а) засобах масової інформації, визначених судом, і б) Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили злочини, передбачені відповідними статтями Особливої частини КК України».

Отже, на нашу думку, засоби безпеки за своєю правовою природою є заходом відмінним від покарання, який, як правило, застосовується поряд із покаранням та не тягне за собою судимості.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.11.2020).
2. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст станом на 15.09.2020. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf> (дата звернення: 01.11.2020).
3. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/zasib#:~:text=> (дата звернення: 01.11.2020).